
Kronika

Magien, Faucar, Zurcic, Janez? Tisk in papir sta lepa, in ko bi bila še korektura na višku, bi bila tiskarna opravičila svoj naziv: Brezmadežno Spočetje.

Verum ubi plurima nitent, non ego paucis offendar maculis, da končam s Ciceronovim «Govornikom».

A. Debeljak.

KRONIKA

Narodno gledališče v Beogradu. Operni pevci in pevke čestokrat doživljajo sredi prizora pohvalo občinstva — to je običaj. Da se podobno dogaja tudi dramskim igralcem — kakor n. pr. v Beogradu — priča o posebnem razmerju publike do igralske družine in njenega prikazovanja, osobito, kadar ta pohvala ne velja igranju za galerijo, pač pa izraziti karakterni kreaciji ali celo le nemi mimiki. Podobno spontano priznanje je igralcu v čast in izpričevalo za publiko. Zdi se, da beograjsko občinstvo nekako posebno ceni svojo dramo; interes za njo je intenzivnejši kakor oni za opero.

Kakor povsod pri nas, je tudi beograjska opera — kar se tiče prvovrstnih moči — navezana v glavnem na tujce, ki so skoro vsi Rusi. Toda dramski ensemble je domač, sloneč na močni domači tradiciji. Sam po sebi sicer ne predstavlja zaključene družine neke gotove smeri in vse spajajoče notranje discipline, vendar razpolaga z močnimi, umetniškimi osebnostmi, katerih vpliv na ostale je predvsem v vzgojnem zmislu močan. Starejši in tvorno silnejši člani imajo — vsaj na odru — svoje mesto, oziroma uživajo ugled svoje sposobnosti. Dramski ensemble očituje v celoti simpatične in lepe lastnosti. Predvsem iskren in prisrčen odnošaj do svojega poklica. Malokdaj bode v oči izza predstavljanje osebe igralčeve lastno lice, vsa osebna ambicija je običajno koristno zajezena od truda in volje, rešiti dobro svojo nalogo, oziroma precizno vtelesiti svoj zamislek. Na ta način je večkrat tudi morebitna zbežanost in negotovost znatno omiljena. Prijetno preseneča gledalca visoka prirodna inteligenca igralcev, ki edina vodi k preskušnji resnično svojih, lastnih zmožnosti. Njena je zasluga, da vzori niso odločujoči in razne šole merodajne, da ne teži duha članov pokvarjen okus ali prenasičenost, ki neizogibno tira v iskanje efektov in v izumetničenost. Vsled tega tudi ni raznega eksperimentiranja in ne preseneča posameznik gledalca z raznimi, med seboj nasprotnimi in vsled tega nelogičnimi, neorganičnimi zreljšči prikazovanja. Morda se v tem vendarle očituje nekakšen enoten duh beograjske drame, dasi v mnogih ozirih zabrisan in sistematično neizdelan. Stiliziranje posameznih odrskih pojavov in celotnih dramskih del nima tal. Pač pa treba poudariti drugo stran, ki je skrbno gojena in ki je prirodna posledica smeri moderne dramske literature. Moderna drama se je skoro izključno oddaljila od človeške elementarnosti, skrivnosti človečnosti in njene rasti ter se posvetila človeški družbi in njenim problemom. Naravno so našle tudi tvorne sile na odru primerno pot za svoje izživiljanje, in sicer v ustvarjanju tipov iz socialnosti. In v tej smeri je opažati v beograjski drami močan polet. Skoro v vsaki dramski uprizoritvi srečaš gotovo vsaj en vestno preštudirani tip človeka kot socialnega bitja, pa bodisi, da ilustrira to ali ono obilježje. Najhvaležnejša v tem oziru so seveda domača dela, posebno Nušičeva, ki večjidel temelje na rahlih, ne posebno globokih, vendar duhovitih karikaturah tipov srbske družbe z vsemi pointami političnega in kulturnega ozadja. Tu bi bilo umestno pripomniti, da beograjska drama z n a prikazovati svoj domači svet in da tudi v ljudskih igradah nudi umetniške vrednote na tleh zdravega, tvornega realizma. Tako so n. pr. priznanja vredne kreacije gg. Ginića, N. Gošića, D. Gošića in Antonijevića in gospâ Pavlovićeve, Stokićeve

Kronika

in Paranose v Nušičevem «Narodnem poslaniku» ali n. pr. tipi gg. J. Stanojevića, Madžarića, Radenkovića in gospe Zlatkovićeve in Stokićeve v Veselinovićevi in J. Stanojevićevi igri iz srbskega narodnega življenja «Potera». Vendar srečaš razne tipe tudi v tujih delih — skoro redno posrečene, premišljene odrske prikazni, ki se večkrat dvigajo celo v žarko sfero splošne človeške pomembnosti. — V kolikor je omenjeno stremljenje po ustvarjanju družabnih tipov prirodni odgovor moderni dramski literaturi, toliko je z ozirom na dramska dela, na primer Shakespearjevega pojmovanja in višine, manj upravičeno in kot edini način prikazovanja brezpomembno. Igralci pa, ki zmorejo sijajne kreacije družabnih tipov, kaj radi odrekajo pred višjo in težjo nalogo ustvarjanja celotne človeške osebnosti, njenega značaja in njenih elementarnih problemov. Tako ostajajo tudi nekateri člani beograjske drame, n. pr. v Shakespearjevih delih, s svojimi kreacijami nekje v polmraku, brez izrazitih obrisov in brez jasnih linij njihovih pojavov. Važno pa je, da te zabrisane prikazni vendarle ne motijo celote, kar je deloma zasluga režije, v prvi vrsti pa zasluga prirodne inteligence posameznikov. In kolikor toliko odgovarjajoča soigra daje močnejšim potencam možnost do polnega razmaha; žar njihovih kreacij pretaplja potem celo uprizoritev v harmoničen obraz. V Shakespearjevem «Beneškem trgovcu» je bil gospod Isajlović — najsvetlejši talent beograjske drame — mogočna hrbtenica vsega večera. Prožl je vlogo Shyloka z vso svojo umetniško osebnostjo in ustvaril imponanten tragičen karakter logičnega in iz notranjosti enega človeškega življenja lijočega razvoja. Vsak velik igralec nikdar ne ustvari na odru le lice človeka, pač pa tudi njegovo usodo — vse tisto, s čemer človek nemo izpričuje sebe in svoje bistvo, svoj milje in sploh svoj svet. In g. Isajlović je ustvaril takega Shyloka. Blizu njegove umetniške višine sta bila g. Antonijević kot dož in g. N. Gošić kot Lancelot. Knez iz Aragonije g. Zlatkovića je bil fina, blesteča karikatura strogo v potrebnih mejah.

Pereči problem sodobnega gledališča — problem inscenacije — čaka tudi v Beogradu še svoje rešitve. Eksperimentov raznih stilov, neopravičenih ekstremnosti in neokusnega hlastanja po efektih sicer ni, pač pa se oprema uprizoritev skoro večji del oslanja na brezkrvni realizem, ki mu razne nove razdelitve prostora, prenovljene kulise in včasih razkošnejši kostumi poskušajo osvežiti lice in ga vsaj na zunaj opravičiti. Seveda je harmonija okvirja s predstavljenim delom skoro redno le zunanja, ali pa nudi oder ilustracijo, ki nima ne svoje prostornine, ne svojega živca. Nastopajočim osebam je dano le plitvo, površno in šibko ozadje, mesto da bi bile z vsem svojim pojavom učarane v sebi odgovarjajoč prostor. Častna izjema so dekoracije g. Brajlovskega in kostumi, izvršeni po načrtih njegove soproge. Uprizoritve, ki jih je opremil on, značijo resne, pozitivne čine v boju za moderno odrsko opremo in pričajo o pomembnem slikarskem umetniškem pojmovanju, o zdravem in izdelanem okusu, o široki izobrazbi in vestnosti svoje naloge. Njemu je uprizorjeno delo organizem, ki mora v osebah in okolici najti svoj harmoničen izraz; in tega poskuša, odgovarjajoče delu, svobodno doseči zdaj z izpolnitvijo prostora, zdaj z barvnimi kombinacijami zaves, kostumov itd. Njegovi najizrazitejši in umetniško najvišji v tej sezoni sta bili inscenaciji Donizzettijeve opere «Don Pasquale» in Čajkovskega opere «Pikova dama». Dasi tujec, bo gotovo s svojim delom zarezal trajno sled v razvoju beograjskega gledališča in bržkone odgojil koga od domačinov za resne poskuse v to smer.

Ferdo Kozak.

Vpliv francoske literature na inozemstvo. Znana pariška revija «Les Nouvelles Littéraires» razmotriva v svojih zadnjih številkah o vplivu, ki